

Giriş

1. Ana Dilde Yazmak: Kolay Değil ama Önemli

Göçmen ailelerde ikinci ve üçüncü nesil çoğu çocuk ve genç için ana dilde (evde öğrendikleri ilk dilde) okuyup yazmak zor, hatta imkânsızdır. Ancak bu becerilerini geliştiremeyen çocuk ve gençler, ana dilde okuyamaz olma fırsatını yakalayamazlar. Ana dillerini veya ana dilin yerel ağzını konuşarak öğrenebilirler, ancak o dilin yazı kültürüne erişmeden ilerleyen yıllarda iki kültürlü kimliklerinin çok önemli bir yönünü kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalırlar. İki dilli ve iki kültürlü kimliğin dengeli ve bütünsel gelişimi açısından iki dilde de (hem ana dilde, hem okul dilinde) okuyamaz olmak büyük önem taşımaktadır. İsviçre'deki Ana Dil Eğitimi ve Kültürü Dersi (HSK: Kurse in Heimatlicher Sprache und Kultur), ana dilde okuyamazlık becerisinin geliştirilmesine önemli katkı sağlamaktadır. Özellikle eğitim düzeyi düşük ailelerden gelen çocuk ve gençlerin, ana dilin standart kullanımını öğrenerek okuyamazlık becerilerini geliştirebilecekleri, iki dilin yazı kültürünü kapsayan iki dilliliğe ulaşabilecekleri tek yerin okul olduğu unutulmamalıdır.

2. El Kitabının Amacı ve Yapısı

Bu yayının amacı, yazı yazma becerisini güncel didaktik yöntemlerle, öğrencilere sevdirek ve onları motive ederek kazandırılmasını sağlamak ve bu konuda hem ana dil eğitimi veren öğretmenlere, hem de bu derisi alan öğrencilere destek olmaktır. Giriş bölümünde, yazma didaktiğinin başlıca yaklaşımları özetlendikten sonra, konuyla ilgili çok sayıda somut ders örnekleri ve önerileri yer almaktadır. Öğrenme sürecinin başında birçok öğrencinin çeşitli engellerden dolayı zorlanabileceğini göz önünde bulundurarak, el kitabının I. Bölümünde, tüm yaş gruplarının yazma motivasyonunu harekete geçiren, kolay, oyun tarzında etkinliklere yer verilmektedir. II. Bölüm'de, yazı yazma sürecinin farklı aşamalarına ilişkin teknik ve stratejiler tanıtılmaktadır; bir konu hakkında bilgi sahibi olmak kadar, o bilgilerin hangi tekniklerle ve nasıl yazıya dönüştürüldüğünü bilmek de önemlidir. III. Bölüm'de, kelime dağarcığı, metnin bölümleri (giriş, gelişme, sonuç) ve üslup geliştirme teknikleri gibi yazma becerisini geliştiren çok sayıda örnek ve etkinlik bulunmaktadır. Son Bölümde ise, özellikle ana dil dersinde işlenen konuların diğer derslerle veya yaratıcı sanat projeleri ile daha iyi bütünleştirilmesini sağlayacak çok sayıda öneri ve fikir yer almaktadır.

Önerilen her bir etkinlikle birlikte, sınıf ortamında uygulanacak çalışma biçimleri (öğrencinin tek başına yaptığı çalışmalar, grup çalışmaları, bütün sınıfın katıldığı çalışmalar gibi), çalışmanın hitap ettiği yaş

grubu (örneğin 3.–7. sınıf arası öğrenciler) ve yaklaşık olarak ihtiyaç duyulan sürelerle yer verilmiştir. Yine aynı şekilde, her etkinlikle ilgili hedefler ve atılacak adımlar net ve kolay anlaşılır biçimde ifade edilmiştir. Kitapta yer alan tüm ders önerileri, ana dil eğitimi veren farklı öğretmenler tarafından ayrıntılı biçimde gözden geçirilmiş ve büyük ölçüde uygulamalı olarak denenmiştir.

3. Günümüzde Yazma Didaktiğine İlişkin Başlıca Yaklaşımlar

Bu bölümde yer alan konular, Almanca konuşulan bölgelerde uygulanan güncel yazma didaktiğine ilişkin yaklaşımlar olmakla birlikte, uluslararası gelişmeleri de dikkate almaktadır. Son 30 yılda gelişen yeni anlayışa göre, eskiden yaygın olan "kompozisyon yazma" kavramı yerine, günümüzde, "yazma didaktiği" kavramı kullanılmaktadır. Bu yeni yaklaşımın temelinde, eski okul kompozisyonu kavramından çok daha geniş bir metin anlayışı bulunmaktadır. Günümüzde yazma didaktiği konusunda uygulanan başlıca yaklaşımlar (ki bunlar, büyük ihtimalle, ana dili eğitimi veren öğretmenlerin kendi eğitimlerinde gördüklerinden farklıdır), aşağıda 5 ayrı konu başlığı altında özetlenmektedir. Bu yaklaşımlar ana dil eğitimi açısından ele alındıktan sonra, IV. Bölüm'de farklı yazma görevleri bağlamında önem taşıyan bazı noktalara dikkat çekilmektedir.

a) Sosyal Etkinlik Olarak Yazmak: Yazı, Kimin İçin ve Hangi Amaçla Yazılır

Yazı yazmak, günlük veya alışveriş listesi yazmak gibi birkaç istisna dışında, bir veya birden çok kişiye erişmek veya onlara bir şey iletmek üzere yapılan iletişim amaçlı bir süreçtir. Öğrenciler, yazı yazmanın sosyal amaçlı bir uygulama ve etkinlik olduğunu baştan itibaren ve bilinçli olarak deneyimleyebilmelidirler. Başka bir deyişle, öğrencinin, yazıyı hazırlarken kimin için yazdığını (okuyucu odaklı) ve yazının hangi amaçla veya nasıl kullanılacağını (amaç odaklı) bilmesi gerekir. Sadece öğretmen ve onun metni düzeltirken kullandığı kırmızı kalemi için yazdığını düşünmek, okuyucu odaklı yazma süreci için kesinlikle doğru yaklaşım değildir.

Onun yerine öğretmenin, her yazma görevi öncesinde metinle ne yapılacağına, tercihen öğrencilerle birlikte, karar vermesi gerekir. Yazılacak metin, örneğin, sınıf içinde okunabilir veya sergilenebilir, ciltlenerek kitap haline getirilebilir, yazışma amaçlı kullanılabilir vs. Ünite 12'de çeşitli okuyucu odaklı yazma örneklerine yer verilmiştir. Bunlar, doğal olarak, birbirinden farklı yazma görev ve etkinlikleri için kullanılabilir.

b) Öğrencilerin Yaşam ve Hayal Dünyasıyla İlişki Kuran Motive Edici Yazma Görevleri

Yazma görevleri, öğrencilerin gündelik hayatı ile ilgili olduğu kadar, onların istek, arzu ve hayal dünyalarına da ulaşabilmelidir. Bu bağlantının kurulabilmesi için uygun, motive edici yazma görevlerine ihtiyaç vardır. El kitabında, kolay, düşük eşikli yazma görevlerinden başlayarak, daha karmaşık, büyük projelere kadar farklı zorluk seviyelerine göre çok sayıda öneri ve yazma etkinlikleri bulunmaktadır. Öğrencilere, çalışmaya başlamadan önce, açıklayıcı bilgilerin öğretmen tarafından sözlü olarak verilmesi önemlidir. Bu bilgiler ışığında öğrenci, çalışmada ne yapması gerektiğini, uygulanan ölçütleri ve kendisinden beklenenleri net bir şekilde anlayacaktır. Yazma görevinin konusunu (içeriğini) ve okuyucusunun kim olduğunu açık, anlaşılır ve ayrıntılı biçimde planlamak ve bunu öğrencilerle paylaşmak günümüzde öğretmenlerin sahip olmaları gereken mesleki profesyonelliğin bir parçasıdır.

c) Metin Türleri, Medya ve Yazma İşlevleri Kavramlarını Genişletiyoruz

Geçmişte, öğrenciler daha ziyade başlarından geçen bir olay, hikâye veya konu hakkında kompozisyon yazarlardı. Günümüzde öğrenciler, gerçek hayatta olduğu gibi, çok daha geniş bir yelpaze içinde yer alan metin türlerini tanıyarak onları hazırlamayı öğreniyorlar: Bunlar, ihtiyaca göre raporlar, formlar, kısa mesajlar (sms), mektuplar, afişler, basit şiirler, dilekçeler, hayal gücüne dayanan metinler, resimli hikâyeler vb. olabilir. Günümüzde, bilgisayar, cep telefonu veya akıllı telefon gibi yeni medya araçlarını kullanarak metin, elektronik posta, kısa mesaj (sms), elektronik günlük (blog), sohbet (chat) gibi metin türleri de yazma sürecine dâhil edilmelidir. El kitabının uygulama bölümünde yer alan önerilerde görüleceği gibi, bu yaklaşımla ana dil dersinde çok sayıda ilginç ve heyecan verici yazma etkinliği gerçekleştirilebilir.

d) Yönergeli (veya Yönlendirmeli) Yazma ile Serbest Yazma

Öğrencilerin yazma becerisini etkili bir biçimde geliştirmek için yazma görevleri arasında hem yönergeli (yönlendirmeli), hem serbest yazma görevleri bulunmalıdır.

Yönergeli veya başka bir deyişle yönlendirmeli, yazma görevlerinde özellikle kelime dağarcığı, cümle başlangıçları, farklı cümle yapıları, metnin bölümleri (giriş, gelişme, sonuç) gibi kısmi dil becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu becerilerin pekiştirilmesi amacıyla öğrencilere bazen daha ayrıntılı ve yapılandırılmış, bazen daha genel yönergeler verilir. Yapılandırma düzeyi yüksek yazma görevleri arasında önceden hazırlanmış bir "yapı iskelesine" (scaffolding: eng. scaffold = yapı iskelesi) sahip metinlerle yapılan etkinlikler yer almaktadır. Hazır bir metin yapısı (veya iskelesi) ile çalışmaya başlayan öğrenci, metnin içeriğini değiştirerek yukarıda belirtilen kısmi dil beceri-

lerinden birisine odaklanabilir (örnek: mektubun gönderildiği kişi veya makam değiştirilir, ama mektubun genel yapısı aynı kalır; "paralel hikâyelerde" hikâyenin kahramanı, olayın geçtiği yer veya çeşitli objeler değiştirilir). Özellikle ana dil yetkinliği zayıf öğrencilerin gelişimine önemli destek sağlayan bu teknik, Ünite 4'te ayrıntılı biçimde anlatılmıştır; uygulama ağırlıklı öneriler için ayrıca III. Bölüm'e bakınız.

Serbest yazma görevinde öğrenciler, bir konu veya projeye ilgili yazma konusunda teşvik edilirler, ancak belirli bir yapıya veya metin türüne bağlı kalmak zorunda değildirler. Bu amaçla, örneğin, kurgu veya hayal gücüne dayanan veya bilgi içeren bir konu hakkında yazma aşamasına geçmeden önce konu, sınıf ortamında sözlü olarak ele alınmalıdır. Serbest yazma görevinde yönergenin ne olduğu, metinle ilgili beklentilerin ve varsa, uygulanacak kriterlerin neler olduğu, açık ve net bir biçimde ifade edilmelidir. Öğrencilere önceden hiçbir fikir veya konu vermeden, "şimdi yarım saat süreniz var, istediğinizi yazabilirsiniz" denildiğinde, çoğu öğrenci ne yazacağını bilemez. Serbest yazma bağlamında önemli olan başka bir husus ise öğrencilerin okul dışında da mektup, günlük, e-posta vs. yazarken kendi ana dillerini kullanmaları konusunda cesaretlendirilmeleridir.

e) Süreç Odaklı Yaklaşım ile Stratejik Bilgi ve Tekniklerin Geliştirilmesi

Öğrenciler, verilen yazma göreviyle ilgili sadece hazırlayacakları nihai metni veya ürünü düşündüklerinde genelde zorlanırlar. Nihai metin yerine yazma sürecine odaklanmak öğrenciye kolaylık sağlayacaktır. Öğrencilerin, yazma sürecini anlamlı aşamalara bölerek, bunları sırasıyla ele almaları ve çözmeyi öğrenmeleri önemlidir. Yazma sürecinin başlıca aşamaları şunlardır: Fikir oluşturmak ve öğrencide mevcut olan bilgileri aktive etmek, metnin yapısını planlamak ve yapılandırmak, metni yazmak, metni gözden geçirmek ve metni sunmak. Öğrencilerin bu yazma stratejilerini gerçekten öğrenerek benimsemeleri için bunların mutlaka uygulamalı örneklerle aktarılması gerekir. II. Bölüm'de yer alan Teknik ve Öğrenme Stratejileri bölümü, esas olarak bu amaca yöneliktir. Bu konuyla ilgili başlıca noktaları özetleyen iki ayrı Çalışma Kâğıdı (ÇK), 4. sınıf ve daha büyük öğrencilere verilmek üzere hazırlanmıştır.